

המבקר: ליקויים של ממש בטיפול במשט הטורקי

קרמלה מנשה, רון פולק | 13.06.12, 13:03

"המטה לביטחון לאומי הודר מתהליך קבלת ההחלטות; צה"ל לא הציג את הסיכונים ואת ההשפעות של אירוע אלים אף שהיה ברור שהמשט חריג; אין תיאום בין משרד ההסברה והתפוצות ומשרד החוץ"

מבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס מפרסם דוח ביקורת מיוחד על ההתמודדות עם המשט הטורקי ומוצא ליקויים של ממש בתהליך קבלת ההחלטות באשר למשט. בדוח נאמר כי התהליך נעשה בלא עבודת מטה סדורה - אף שהדרג המדיני והצבאי היו מודעים שהמשט הזה שונה מהמשטים הקודמים.

ראש הממשלה נתניהו לא הנחה את המטה לביטחון לאומי לעשות עבודת מטה סדורה לקראת המשט, ובמקום זה קיים פגישות אישיות נפרדות ולא מתועדות עם שר הביטחון אהוד ברק ועם שר החוץ אביגדור ליברמן. עוד נאמר בדוח שרק סמוך להגעת המשט קיים ראש הממשלה נתניהו דיון בפורום השביעייה בלא שום הכנה, ונעדרו ממנו נציגי הגופים הנוגעים בדבר.

על פי הדוח, הדרת המטה לביטחון לאומי מתהליך קבלת ההחלטות אינה מתיישבת עם המלצות ועדת וינוגרד וועדת ליפקין-שחק באשר לתהליך קבלת ההחלטות בנושאים מדיניים וביטחוניים.

המבקר מדגיש כי ראוי שראש הממשלה יפעל להבטיח שקבלת החלטות בתחום הביטחון הלאומי תיעשה בהליך סדור ובהישענות על המטה לביטחון לאומי ועל גורמי החוץ והביטחון הנדרשים.

עוד עולה מן הדוח כי צה"ל גיבש דרך פעולה אחת להתמודדות עם המשט, ואף שעלתה האפשרות שנוסעי המשט ינהגו באלומות, לא הציג הצבא את הסיכונים ואת ההשלכות העוללות לנבוע מאירוע אלים בהיקף רחב והעריך כי יצליח לעמוד במשימה.

המבקר לינדנשטראוס סבור כי חלה התקדמות של ממש ביישום חוק המטה לביטחון לאומי וגברה מעורבותו בתהליכי קבלת ההחלטות בנושאי חוץ וביטחון. עם זה, 4 שנים מחקיקת החוק, עדיין יש פערים בין הוראות החוק ותכליתו ליישומן בפועל. רוב הדיונים שקיים ראש הממשלה בנושאי חוץ וביטחון רוכזו בידי מזכירו הצבאי ולא בידי המטה לביטחון לאומי. המל"ל לא הכין את עבודת המטה לקראת הדיונים בתקציב הביטחון, לא הכין הערכה שנתית ורב-שנתית של המצב המדיני-ביטחוני, לא בחן מקצת המיזמים של מערכת הביטחון, לא בחן כלל מיזמים של הגופים הביטחוניים שראש הממשלה ממונה עליהם ולא בדק את תפיסת הביטחון של מדינת ישראל. ראש הממשלה הטיל מגבלות על העברת מידע למטה לביטחון לאומי והחליט שלא לשתף את ראשו בדיוני ועדת ראשי השירותים.

כמו כן מצא המבקר ליקויים בתפקיד הארגוני ובהתנהלות הפנימית של המטה לביטחון לאומי כגון תחלופה תכופה של עובדים, אי-איוש תפקידים רבים וחשובים לאורך זמן, פעילות שוטפת בלא נהלים וליקויים במעקב אחר החלטות הממשלה. מבקר המדינה מעיר לראש הממשלה כי במצב הזה המטה לביטחון לאומי אינו ממלא את ייעודו כפי שביקש המחוקק וכפי שעולה מהמלצות ועדת וינוגרד וועדת ליפקין.

מבקר המדינה לינדנשטראוס כותב על תפקוד מערך ההסברה הלאומי באירועי המשט כי אף שבשנים האחרונות נעשו בו שיפורים חשובים, נותרו ליקויים בסיסיים והם אף גברו. המבקר מציין כי מטה ההסברה הלאומי מתקשה למלא את תפקידו, בעיקר בשל כוח האדם המצומצם, העוסק בקשת רחבה של ענייני תקשורת והסברה. נוסף על כך, מטה ההסברה הלאומי הפועל במשרד ראש הממשלה עדיין אינו ערוך לקיים מאמצי תיאום רצופים ומתמשכים לדוברות ולהסברה בעתות חירום, ובמיוחד בעת מלחמה.

לינדנשטראוס כותב עוד בדוח, שמשרד החוץ מתקשה לענות על הנדרש ממנו בתחום ההסברה בשל היכולות המצומצמות העומדות לרשותו. לדברי המבקר, המשך ההתנהלות

במצב הנוכחי פוגע מהותית ביכולתו של מערך ההסברה הלאומי להשפיע על קהלי היעד ולבטא ביעילות את מדיניותה ואת פעילותה של ישראל בתחומי החוץ והביטחון. המבקר סבור שיש הכרח לגבש וליישם בהקדם תכנית חירום לאומית מקיפה לתיקון מערך ההסברה הלאומי.

המבקר מציין כי בתקופה שקדמה למשט הטורקי, במהלכו ובעקבותיו לא נשמע קולה של ישראל בשפה הערבית בזירה הבין-לאומית. מתברר כי למעשה הופסקה פעולתה של המחלקת לתקשורת ערבית של משרד החוץ. המבקר מצא כי צילומים שצולמו באירוע המשט פורסמו באיחור רב והוא קורא לצה"ל ולמטה ההסברה הלאומי למצוא דרכים להתגבר על המגבלות ולצמצם ככל האפשר את פרק הזמן ממועד התייעוד עד העברתו לשידור. המבקר לינדנשטראוס כותב עוד בדוח כי בחלוף כשנה מן המשט הטורקי לא סיכמו משרד החוץ ומשרד ההסברה והתפוצות את תחומי האחריות שלהם ואת אופי התיאום ושיתוף הפעולה ביניהם.

דו"ח מבקר המדינה על המשט || הקבינט המדיני-ביטחוני לא כונס, דיון "השביעייה" נוהל בחובבנות

המבקר קובע כי רה"מ לא כינס דיון מסודר בנושא, והפגישות האישיות עם ברק וליברמן לא תועדו: "לא ברור אם ואילו החלטות התקבלו בהן"

- ברק רביד
- 13.06.2012
- 13:42
- עודכן ב: 14:01

מבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס, שפרסם בצהריים (רביעי) את דו"ח הביקורת על אירועי משט המרמרה, קובע כי התרחשו מחדלים בתהליך קבלת ההחלטות הנוגע למשט. לפי המבקר, אחת הסיבות לכך היא שלא התקיים אף דיון מסודר של הקבינט המדיני-ביטחוני או של פורום שרים אחר בנושא. המבקר, מיכה לינדנשטראוס, קובע כי התנהלותו של נתניהו היתה "בניגוד לאמות המידה שקבעה ועדת וינוגרד", שבדקה את כשלי מלחמת לבנון השנייה.

המבקר מציין בדו"ח כי בשבועות שקדמו למשט, שר הביטחון אהוד ברק הציע פעמיים לנתניהו לכנס דיון כזה. בנוסף, השר משה (בוגי) יעלון שוחח על כך עם נתניהו שלוש פעמים. חרף זאת, תשובת נתניהו היתה: "כן, כן צריך להכין...". יעלון אמר למבקר כי "מבחינת השכל הישר - חשבתי שנכון לקיים דיון בהשתתפות כל השרים. בדיעבד אני יכול להגיד ששר הביטחון טרפד כל דיון וטען שזו אחריותו ושהוא מופקד על זה".

בשיחה עם מבקר המדינה בפברואר 2011, טען נתניהו כי דווקא קיים דיונים בנושא, אולם הודה כי אלה היו פגישות אישיות עם המזכיר הצבאי, הרמטכ"ל ושר הביטחון.

עוד כתבות בנושא

- נתניהו טען: ארדואן יצר אצלי רושם שיעצור את המשט 13.06.2012 | 11:44
- רגע לפני איראן, הדו"ח מדליק את כל הנורות האדומות | עמוס הראל, פרשנות 13.06.2012 | 10:24
- מטה ההסברה קרס: "לא ערוך לתפקד באירועים כמו המשט" 13.06.2012 | 15:28
- מזכירו הצבאי של רה"מ פיקד על תחומים שלא בסמכותו 13.06.2012 | 18:52

המבקר כותב בדו"ח כי "על אף שמידע על המשט הטורקי החל להצטבר כבר בראשית 2010 ועל אף ההכרה שהתגבשה אצל ראש הממשלה שמדובר במשט חריג, הרי שתהליך קבלת ההחלטות אצל ראש הממשלה נעשה ללא עבודת מטה סדורה. הוא כלל מפגשים בלתי מתועדים ובלתי מסוכמים בין ראש הממשלה לשר הביטחון ולשר החוץ בנפרד...לא התכנס ולו דיון משותף אינטגרטיבי אחד בראשות ראש הממשלה ובהשתתפות שרים רלוונטיים כדי לבחון אסטרטגיה לפעולות המדיניות וההסברות למניעת יציאת המשט...וכדי להיערך לקראת האפשרות להתמודדות עם המשט הטורקי בדרך צבאית".

המבקר הוסיף שפגישות העבודה בין נתניהו לברק וליברמן התקיימו בארבע עיניים, ללא כל הכנה מראש וללא תיעוד. "לא ברור אם ואילו החלטות התקבלו במסגרתן, וממילא החלטות אלה לא סוכמו בכתב", הדגיש המבקר. "מתוך כך לא ברור מה הבינו וידעו השרים שלא היו בדיונים שנערכו בארבע עיניים בנוגע לדרך ההתמודדות הנדרשת מול המשט".

המבקר מציין כי בתגובה לאחת הטיוטות הראשונות של הדו"ח, טען נתניהו כי קיום דיונים בהשתתפות שרים לא היה מוסיף לפגישות האישיות שקיים עם כל שר בנפרד. "אותי מעניינת הפעולה", אמר נתניהו ללינדנשטראוס באחת מפגישותיהם. "האם מתבצעת פעולה מדינית או לא מתבצעת פעולה כפי שאני רוצה...אני לא מקיים דיונים לשם דיונים. אני ראש הממשלה ואני בסוף צריך לתכלל את זה ולקבל החלטה".

נתניהו ולשכתו ניסו לשכנע את המבקר כי העובדה שהקבינט המדיני-ביטחוני לא כונס היא בעיה פרוצדוראלית ולא מהותית. "ההשתלטות על המשט הטורקי היא פעולה צבאית פשוטה שהצבא ערוך להתמודד עימה ללא בעיות מיוחדות, ובנסיבות אלו לא הייתה כל הצדקה להביא את סוגיית המשט הטורקי לפתחו של הקבינט", מסר משרד ראש הממשלה ללינדנשטראוס.

הדו"ח קובע כי לבסוף, חמישה ימים לפני ההשתלטות על המרמרה, התכנס דיון של פורום "השביעייה", בו הוחלט על עצירת המשט בכוח והעברת האחריות למבצע לידי שר הביטחון. המבקר מותח ביקורת חריפה ביותר על אותו דיון, וקובע שהוא כונס בחופזה ונוהל בצורה חובבנית. המזכיר הצבאי של ראש הממשלה יוחנן לוקר, שזימן את הישיבה כדיון בנושאי הסברה לקראת המשט, הודה בפני המבקר כי "בסופו של דבר בדיון שמשו בערבוביה נושאי מודיעין והסברה".

הרמטכ"ל דאז גבי אשכנזי אמר למבקר המדינה בנוגע לדיון כי "ניתן היה לגשת לכך יותר מסודר". ראש חטיבת המחקר באמ"ן דאז יוסי ביידיץ, סיפר למבקר כי "דיון זה לא תוכנן מראש בל"ז והיה מאולתר ולפיכך לא נעשתה הכנה ייעודית וסדורה לקראתו". ראש מטה ההסברה הלאומי דאז, ניר חפץ, אמר: "הדיון כונס מעכשיו לעכשיו".

לינדנשטראוס מותח ביקורת חריפה ביותר על אותו דיון "שביעייה" ומדגיש כי נתניהו זימן את הדיון ללא התרעה מוקדמת ולאחר שחלק מאוניות המשט הטורקי כבר הפליגו לדרך. "משתתפי הדיון לא היו מודעים מראש למטרות הדיון ולתכניו, וממילא לא הייתה להם שהות להתכונן אליו", כתב המבקר.

לפי הדו"ח, שרי "השביעייה" קיבלו סקירה כללית בלבד לגבי המשט, לא דנו במכלול המשמעויות של המבצע ולא הוצגו בפניהם חלופות שונות להתמודדות עם המשט. "בפועל, על בסיס הדיון שקיים פורום זה ועל בסיס המלצות חבריו, קיבל ראש הממשלה את ההחלטה בנוגע לדרך ההתמודדות עם המשט הטורקי", כתב לינדנשטראוס.

דו"ח המבקר על המשט: גורמי הביטחון הזהירו מאלימות, אך נתניהו לא טיפל כראוי בהתרעות

המבקר מותח ביקורת חריפה על רה"מ ושר הביטחון, שלא בחנו באופן מסודר את תוכנית ההשתלטות, וקובע ששרים שהעלו ספקות - הושתקו

ברק רביד

מבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס פרסם היום בצהריים (רביעי) את דו"ח הביקורת על אירועי משט המרמרה לעזה, שהתרחשו במאי 2010. הדו"ח מותח ביקורת חריפה על התנהלות הדרג המדיני, וקובע כי תהליך קבלת ההחלטות היה לקוי, הדיונים היו חפוזים ושטחיים, המטה לביטחון לאומי (מל"ל) מודר, ולא היתה התייחסות לתרחישי קיצון של עימות אלים. הגורם האחראי, לפי המבקר, הוא ראש הממשלה בנימין נתניהו.

הדו"ח מתפרש על פני 153 עמודים ועוסק הן בתפקוד הדרג המדיני באירוע המשט הטורקי, הן ביישום חוק המטה לביטחון לאומי (מל"ל) והן בתפקוד מערך ההסברה הלאומי. כזכור, במהלך ההשתלטות על על ספינת המרמרה ב-31 במאי 2010, נתקלו החיילים בהתנגדות קשה מצד הפעילים, וירו למוות בתשעה מהם.

"בתהליך קבלת ההחלטות בעניין הטיפול במשט הטורקי לעזה, שאותו הוביל ראש הממשלה בנימין נתניהו ושהיה באחריותו, נתגלו ליקויים מהותיים ומשמעותיים", כתב לינדנשטראוס בדו"ח. "תהליך קבלת ההחלטות אצל ראש הממשלה נעשה ללא עבודת מטה סדורה, מתואמת ומתועדת וזאת חרף ההכרה של הדרג המדיני הבכיר ושל צמרת צה"ל וגורמי המודיעין בחריגותיו של המשט הטורקי לעומת המשטים הקודמים".

מבקר המדינה הצביע על כך שלמרות שנתניהו הבין כי מדובר באירוע חריג בהיקפו והיה מעורב באופן אישי בהיערכות אליו, הוא לא השכיל להפנים כי עצירת המשט בכוח עלולה להביא לעימות אלים על סיפון ה"מאווי מרמרה", שיגרור הרוגים ופצועים רבים.

בדו"ח מובאים שורה של מקרים בהם גורמים שונים, ובראשם הרמטכ"ל דאז גבי אשכנזי, התריעו מפני תגובה אלימה של משתתפי המשט. כמה שבועות לפני המשט אשכנזי אף שלח מכתב לנתניהו ולשר הביטחון אהוד ברק, בו המליץ לפעול לסיכול המשט בדרכים מדיניות - לפני ההחלטה על עצירה בכוח. לפי הדו"ח, מיום שליחת המכתב ועד הגעת המשט לחופי עזה, נפגשו נתניהו ואשכנזי ארבע פעמים לפגישות עבודה, במהלכן עלו הדברים.

אלוף במטכ"ל התריע: "סביר להניח שיהיו נפגעים ויש להיערך לכך"

ב-6 במאי, שלושה וחצי שבועות לפני ההשתלטות על המשט, כינס ברק דיון היערכות למשט. הרמטכ"ל אשכנזי הזהיר כי ייתכנו ניסיונות לפגוע בספינות חיל הים מצד פעילים פלסטינים מרצועת עזה. "חשוב שהדרג המדיני יבין מה אנחנו נראה כאן", אמר אשכנזי בדיון אצל שר הביטחון. "זה אירוע עם חיכוך ועם פרופיל תקשורתי מאוד גבוה".

באותו הדיון הנחה ברק להיערך לאפשרות שנוסעי המשט יפתחו באש לעבר לוחמי השיטת, ולהקפיד להימנע מפגיעה בבלתי מעורבים. ברק הנחה להציג את הדברים לנתניהו. "צריך שהוא ידע", אמר שר הביטחון. "למצוא זמן להציג את זה במהירות לפני שזה נכנס לפיינל". המבקר מציין כי סיכום של אותו דיון הועבר למזכירו הצבאי של ראש הממשלה, האלוף יוחנן לוקר.

שבוע לאחר מכן, שוב בדיון שכינס שר הביטחון, חזר ברק על החשש שנוסעי המשט יתקפו את חיילי צה"ל באמצעות נשק. "אני מקווה שזה לא יקרה, במקרים הקודמים זה לא קרה", השיב לו מפקד חיל הים דאז, האלוף אליעזר (צ'יני) מרום, וציין כי הסבירות לירי על החיילים אינה גבוהה.

הדו"ח מזכיר גם דיון במטכ"ל שהתקיים כעשרה ימים לפני המשט, במהלכו הזהיר קצין בכיר בדרגת אלוף מפני אלימות. "הנחת העבודה היא שתהיה התנגדות", אמר הקצין הבכיר. "יש לעשות הכל כדי לבצע את ההשתלטות במינימום נפגעים. עם זאת סביר להניח שיהיו נפגעים בשלב זה ויש להיערך לכך".

יומיים לאחר מכן אמר הרמטכ"ל אשכנזי דברים דומים בדיון בלשכתו. "עמידה במשימה כפי שהוגדרה לצה"ל תביא, בדרך הפעולה המתוכננת, לעימות עם המפליגים הזרים וליצירת פרובוקציה שתכליתה הישג תודעתי וליבוי הביקורת הקיימת ממילא על מדינת ישראל", הדגיש.

גם בדיון "השביעיה" היחיד בנושא המשט, שהתקיים חמישה ימים לפני ההשתלטות, התריע הרמטכ"ל אשכנזי שההשתלטות תביא לעימות אלים. "אני רוצה להבהיר שזה לא דבר פשוט אבל אנחנו נעשה את זה. זה לא אירוע של שתי דקות", אמר. "מי שרוצה לעשות מזה דרמה - יש פה חומר בערה ליומיים שלושה. לא לשעה... אין לי ספק שיופעל שם כוח. שזה יהיה ברור. האנשים יתעמתו איתנו. אני חושב שזאת אשליה לחשוב שאם עכשיו עשרים איש יצנחו על אוניה שבה יש כארבע מאות איש ימחאו להם כפיים. הם יאבקו איתם".

נתניהו: לא קיבלתי מידע חריג על מסוכנות המשט והאפשרות להרג הפעילים

אל מול רשימת הדוגמאות הארוכה שמונה המבקר, כולל הדו"ח גם את הסבריו של נתניהו לשאלה אם ידע או הבין שההשתלטות על המשט עלולה להידרדר לעימות אלים. נתניהו ולשכתו הודו בפני המבקר כי כל סיכומי הדיונים הרלוונטיים הועברו לידיעתו של ראש הממשלה. עם זאת, נתניהו טען כי באף אחד מהדיונים או המסמכים שהועברו לעיונו לא עלתה האפשרות של עימות אלים. "הרמטכ"ל לא העלה את נושא מסוכנותם של משתתפי המשט או את החשש מפני אלימות", מסרה לשכת ראש הממשלה למבקר ולצוותו. "...בדיון של שר הביטחון, האפשרות למסוכנות המשט בגלל גודלו או אפשרות הפעלת אש נאמדה כזניחה".

נתניהו ולשכתו העבירו למבקר המדינה כמה התייחסויות לאחר כל אחת מטיוטות הדו"ח, ובכולן חזרו על הטענה כי "לכל אורך הדרך לא עלתה האפשרות שהצבא אינו ערוך להתמודדות עם המשט". משרד ראש הממשלה מסר למבקר כי בישיבת "השביעיה" הוצגה התוכנית הצבאית באופן כללי, תוך הדגשה שהצבא ערוך לאיומים שנצפו.

"לא עלתה בעיה במישור ההתמודדות הצבאית ולא עלה מידע חריג באשר למסוכנות המשט או האפשרות להרג משתתפיו, אשר הצריך את התערבותו של ראש הממשלה או השרים בירידה לפרטי ההיערכות הצבאית", הדגיש משרד ראש הממשלה בפני המבקר. לפי הדו"ח, נתניהו עצמו אמר בפגישה עם המבקר כי "לא עלתה בשום מקום, בשום דיון, לא עם אף אחד, לא עם שר הביטחון, ולא עם הרמטכ"ל ולא עם מפקד חיל הים... לא עלתה בשום מקום בעיה מבצעית".

טענותיו של נתניהו בעניין זה תמוהות לאור הציטוטים שמובאים בדו"ח מאותה ישיבת "שביעיה", מהם עולה כי לפחות שלושה שרים העלו ספקות לגבי התוכנית של צה"ל וניסו לרדת לפרטיה – אך הושתקו.

כך למשל, שאל השר דן מרידור את הרמטכ"ל אשכנזי במהלך הדיון: "יש לך מספיק אנשים?". תגובתו של אשכנזי דווקא מצביעה על כך שהועלו בעיות מבצעיות. "לא יהיו (מספיק אנשים, ב"ר) בהתחלה... אז זה יהיה בהדרגה", אמר. "אנחנו עולים עם נשק באופן סלקטיבי, לא כולם, אבל אין ברירה, כי יכול להיות שיירו במישהו". השר בני בגין פנה לאשכנזי עם שאלה נוספת. "מה האפשרות שלהם לחסום את הדרך לגשר?", אמר. הרמטכ"ל השיב כי ישנה אפשרות כזאת, "אבל אני מניח שבסוף בכוח נצליח לעשות את זה".

השר משה (בוגי) יעלון סיפר גם הוא לאנשי המבקר שהשרים העלו במהלך הישיבה שאלות על ההשתלטות, אך שר הביטחון מנע את העלאת השאלות הנוגעות לפן הצבאי. ברק דרש שהדיון יעבור לעסוק בהסברה. לדברי יעלון, נתניהו גיבה את ברק בעניין זה. "אחרי המשט שמעתי להפתעתי במסיבת העיתונאים (של ברק, ב"ר) שהמבצע אושר על ידי ראש הממשלה, שר הביטחון ופורום השביעייה – זה הקפיץ אותי", אמר יעלון.

לינדנשטראוס: "גורמי הביטחון העריכו שהאירוע עלול להגיע לשימוש בנשק"

המבקר חוזר יותר מחמש פעמים על טענות נתניהו ולשכתו - לפיהן לא הועלתה בפני ראש הממשלה האפשרות שהאירוע עלול להידרדר לאלימות - אך לבסוף המבקר דוחה אותן. לינדנשטראוס קובע כי בפני נתניהו כן הוצגו הערכות לגבי אפשרות לעימות אלים. "הערכות צה"ל כפי שהוצגו בפני הדרג המדיני, ובכלל זה בפני ראש הממשלה, היו אמנם, שיש ביכולת צה"ל לעצור את המשט", כתב לינדנשטראוס בדו"ח. "אולם הגורמים הביטחוניים השונים, ובהם שר הביטחון והרמטכ"ל, העריכו כי המדובר באירוע עם חיכוך, אשר עלול להגיע עד כדי שימוש בנשק ופתיחה באש נגד כוחותינו, וכי הנחת המוצא הייתה שתהא התנגדות לפעילות צה"ל, וכי יהיה עימות עם המפליגים במשט".

לינדנשטראוס הוסיף: "בביקורת לא נמצא, כי שר הביטחון בדק את מוכנות צה"ל להתמודד עם דרכי פעולה מסוכנות מצד נוסעי המשט, אף שהוא עצמו הצביע על דרך פעולה מסוכנת מצד נוסעי המשט... לדעת מבקר המדינה ראוי היה לו הדרג המדיני, ובכלל זה ראש הממשלה ושרי ה'שביעייה', היו בוחנים בדיון מתוכנן ובאופן סדור את הפעולה הצבאית, יעדיה והדרכים למימושה; וזאת, נוכח ההשלכות הרחבות שהם עצמם הבינו שיש לפעולה ולתוצאותיה בכל התחומים". עם זאת, המבקר העיר גם לדרג הצבאי על כך "שלא הדגיש ולא חידד עד תום בפני ראש הממשלה את המשמעויות האפשריות מהתמודדות עם תגובה אלימה".

תגובות

לשכת ראש הממשלה: "במבחן התוצאה אזרחי ישראל נהנים מביטחון שלא היה כמותו מזה שנים רבות. הביטחון ממנו נהנים אזרחי ישראל הוא תוצאה ישירה של ניהול אחראי ומדיניות נחושה. הדיונים הביטחוניים שמתקיימים בשלוש השנים האחרונות הם חסרי תקדים בהיקפם ובעומקם ויעידו על כך המשתתפים בהם".

אהוד ברק: "שר הביטחון מקבל את הביקורת ויפעל כבעבר, כדי שבמערכת הביטחון ובצה"ל יתקנו את כל הדרוש תיקון. כך צריך לעשות וכך אכן נעשה".

דובר צה"ל: "צה"ל מברך על קיום ביקורת מטעם מבקר המדינה, מחויב לשיתוף פעולה מלא עם עורכי הביקורת, לומד ביסודיות את ממצאי הביקורת ומייחס חשיבות רבה לתהליך. יש להדגיש כי מיד לאחר המשט, ומבלי להמתין לכל גוף חיצוני, פעל צה"ל בצורה רחבה ומקיפה לתחקור מכלול ההיבטים מתוך שאיפה אמיתית ויסודית להפיק לקחים וליישם במהרה. במסגרת זו, הופקו לקחים רבים וחשובים, בכל ההיבטים המרכזיים הקשורים להתמודדות עם משטים ומתוך ראייה רחבה ועתידית. מרביתם של הלקחים כבר יושמו, הלכה למעשה, בהתמודדות עם משטים נוספים שביקשו להפר את הסגר הימי שהוטל על רצועת עזה.

מעל לכל, הרי שועדת טירקל קבעה כי המהלך שנקט צה"ל היה מוצדק לפי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי וכי תפיסתם של כלי השיט היתה חוקית. כן קבעה הועדה, כי האימונים וההכנות שנעשו לקראת המבצע היו יסודיים מאוד וכי הצבתם של מפקדים בכירים מאוד בשטח, ובכלל זה מפקד חיל הים דאז, ממחישה את הרצינות הרבה שבה התייחס צה"ל למבצע כולו.

"באשר לתיאום עם גופי ההסברה הרלוונטיים הנוספים, צה"ל וחטיבת דובר צה"ל בכלל זה, פעלו בתיאום מלא ככל הניתן עם משרד החוץ ומשרד ראש הממשלה, מתוך גישה אחראית ואקטיבית.

"הודעת דובר צה"ל עוכבה לאור תהליך אישורים בין הדרג הצבאי למדיני והפצת התמונות מן הים התרחשה מאוחר מהמתוכנן בשל צרכים מבצעיים קודמים ותהליך האישורים שנדרש בצה"ל.

"לאור עיכובים אלה, שונו התהליכים הן בתוך צה"ל והן למול הדרג המדיני. יתר על כן, מיד לאחר המשט הופקו הלקחים בנוגע להעברת חומרים ויזואליים במהירות ולכן נרכשו אמצעים מתקדמים ותפיסת ההפעלה הותאמה".

דוח המבקר על המרמרה: נתניהו וברק השתיקו את השרים, קיימו דיון חפוז ולא שקלו חלופות

דוח המבקר: "ליקויים מהותיים" בדרג המדיני והצבאי במשט לעזה ■ אשכנזי, בתשובה לשאלה האם יש מספיק חיילים: "לא בהתחלה, זה יבוא בהדרגה"

13/06/2012, 12:11 גלובס

תהליך קבלת החלטות לקוי של הדרג המדיני בפרשת [המשט הטורקי לעזה](#) - כך קובע דוח [מבקר המדינה](#) המתפרסם היום (ד') וחושף את הכשלים בדרך לאישור הפעולה הצבאית של ההשתלטות על ספינת ה"[מרמרה](#)". הדוח מצביע על האחראים המרכזיים - ראש הממשלה [בנימין נתניהו](#) ושר הביטחון [אהוד ברק](#).

כזכור, ב-31 במאי 2010 השתלטו כוחות צה"ל על האונייה "מרמרה" שהייתה בדרכה לעזה. במהלך הפעולה נתקלו חיילי צה"ל בהתנגדות אלימה מצד המשתתפים במשט, רובם אזרחי טורקיה, ובאירוע נהרגו תשעה מנוסעי האונייה.

"ראש הממשלה זימן דיון 'מעכשיו לעכשיו', באופן חפוז, ללא התרעה מוקדמת ולאחר שחלק מאוניות המשט הטורקי כבר הפליגו לדרכן... משתתפי הדיון לא היו מודעים מראש למטרות הדיון ולתכניו, ולא הייתה להם שהות להתכונן אליו", קובע המבקר, השופט בדימוס מיכה לינדנשטראוס.

נתניהו, נכתב בדוח, נמנע מקיום דיון מסודר בקבינט הביטחוני או בפורום השרים המצומצם. ברק, לעומת זאת, מנע קיום דיון של הדרג המדיני בתוכניות המבצעיות לקראת ההשתלטות.

גם הדרג הצבאי אינו חומק מהביקורת: דרכי ההתמודדות שהציג לדרג המדיני לקו בחסר, דרכי הפעולה שניסח לא היו מספקות, והוא לא שקל כראוי את מידת המסוכנות של משתתפי המשט הטורקי.

למרות הביקורת החריפה, מציין לבסוף המבקר כי אין בקביעתו שתהליך קבלת ההחלטות היה לקוי, להצביע על כך שבמבחן התוצאה היו יכולות תוצאות ההשתלטות על ה"מרמרה" להיות אחרות. עם זאת, כתב: "ראוי שראש הממשלה יפעל להבטיח כי קבלת החלטות בתחום הביטחון הלאומי תיעשה בהליך סדור, תוך הישענות על המל"ל בתוקף חוק המל"ל ועל גורמי משרד החוץ וגורמי הביטחון והמטה הנדרשים, לרבות העלאת הנושאים הרלוונטיים לדיון בהרכב השרים המתאים".

שאננות בצמרת: "אולי יירו במישהו"

לפי הדוח, הדרג המדיני הבכיר (ראש הממשלה, שר הביטחון ושר החוץ), צמרת צה"ל, גורמי מודיעין והמטה לביטחון לאומי (מל"ל) ידעו כבר מראשית 2010 על הכוונה לבצע את המשט הטורקי והכירו בחריגותו לעומת משטים קודמים. אך למרות הערכות כי ייתכנו גילויי אלימות מצד משתתפי המשט, נתניהו לא פעל לגיבוש מדיניות התמודדות המשלבת את כל הגורמים, ובמקום זאת קיים פגישות אישיות נפרדות עם ברק ושר החוץ אביגדור ליברמן, שלא תועדו.

נתניהו לא קיים כל דיון עם קבוצת שרים בנושא, מלבד דיון אחד בפורום השביעייה, במאי 2010, סמוך להגעת המשט - דיון "מעכשיו לעכשיו", שנעדרו ממנו נציגי הגופים הנוגעים בדבר. "בתהליך קבלת ההחלטות בהובלת ראש הממשלה, בנימין נתניהו, ובאחריותו בעניין הטיפול במשט הטורקי, נתגלו ליקויים מהותיים ומשמעותיים", כתב המבקר.

מדוח המבקר עולה עוד כי הייתה שאננות בקרב הדרג הצבאי והמדיני באשר לרמת המסוכנות של משתתפי המשט. לפי הדוח, שר הביטחון והרמטכ"ל אז, רא"ל (מיל) גבי אשכנזי, העלו חשש מפני תגובה אלימה מצד נוסעי המשט, וייתכן שהם יחזיקו נשק. בדיון בפורום השביעייה אשכנזי אף ציין כי אין לו ספק שיופעל כוח נגד לוחמי צה"ל.

ואולם, הביטחון המופרז ככל הנראה גבר, כיוון שההערכה הסופית של הרמטכ"ל ובכירי הדרג הביטחוני הייתה כי צה"ל יצליח לעמוד במשימה של עצירת המשט הטורקי. יתרה מכך, מחומר הביקורת עולה כי צה"ל לא גיבש דרך פעולה למקרה שייתקל בתגובה אלימה מאורגנת מצד משתתפי המשט ולא הציגה לדרג המדיני ולפורום השביעייה.

באותו דיון שאל השר דן מרידור את אשכנזי אם יש לו מספיק אנשים, וזו הייתה התייחסות של אשכנזי לנושא: "לא יהיה בהתחלה... אז זה יהיה בהדרגה". בהמשך אמר: "אנחנו עולים עם נשק באופן מבוקר, סלקטיבי, לא כולם, אבל אין ברירה, כי יכול להיות שיירו במישהו."

לשאלת השר בני בגין "מה האפשרות שלהם... לחסום את הדרך לגשר?", ענה אשכנזי: יש אפשרות כזאת, "אבל אני מניח שבסוף בכוח נצליח לעשות את זה". ברק חשב שהשאלות הללו כלל לא רלוונטיות לדיון ואמר, לא בפעם הראשונה: "בצד המבצעי צה"ל מתעסק". בשלב הזה הוא הציע לעבור לעסוק בתחום ההסברה.

בינואר 2011 אמר השר משה (בוגי) יעלון למשרד מבקר המדינה כי השרים העלו באותו דיון שאלות על ההשתלטות, וברק חסם את השאלות הנוגעות לפן הצבאי בטענה כי זה אינו דיון מבצעי. כמו כן אמר כי נתניהו גיבה את ברק בעניין זה.

באשר לאירועים לאחר המשט, יעלון ציין כי במסיבת עיתונאים הוא שמע להפתעתו שהמבצע אושר על-ידי ראש הממשלה, שר הביטחון וגם פורום השביעייה שבו נכח, וכי דבר זה "הקפיץ אותו".

משרד ראש הממשלה השיב למבקר כי "הדרג המדיני, כמו כל גורם אחר, לרבות מערכת הביטחון עצמה, לא היה מודע ולא יכול היה להיות מודע למסוכנות הנשקפת ממשתתפי המשט."

יחסים עכורים: "המל"ל מודר"

דוח המבקר מאיר בזרקור חזק גם את היחסים העכורים ששררו בין נתניהו וברק לבין פרופ' עוזי ארד. ארד היה במשך שנים מעוזריו הקרובים של נתניהו, כיהן בתפקיד ראש המל"ל ונאלץ להתפטר לאחר שנחשד בהדלפה.

לפי הדוח, נתניהו לא ביקש מהמל"ל לקיים עבודת מטה על המשט, והמל"ל עצמו, אף שזיהה את המשט הטורקי כאירוע חריג, קיים דיון בסוגיה רק במאי 2010 ולא מימש את סמכותו בכל הקשור לריכוז עבודת המטה הנדרשת.

מתשובתו של ארד למבקר עולה כי באותה תקופה הייתה לברק התנגדות עקרונית למל"ל, ונתניהו ראה בו גוף האמון על מחקר בסיסי בלבד. לפיכך, נציגי מערכת הביטחון לא השתתפו בדיוני המל"ל, ונציגי המל"ל לא זומנו לדיון בפורום השביעייה שעסק במשט.

"בתקופה המדוברת מודר המל"ל מתהליכי קבלת ההחלטות בדרג המדיני הגבוה, ואף נתקל בחוסר שיתוף-פעולה שיטתי מצד מערכת הביטחון לביצוע עבודת מטה עבור הממשלה", אמר ארד. בתנאים אלה, טען ארד, "אין זה סביר לצפות מהמל"ל לעשות את הבלתי אפשרי".

המבקר קושר את היחסים העכורים בין המל"ל לדרג המדיני לכשל באירועי המשט ומציין כי ברק, בתיאום עם נתניהו, מנע את הגעתם של נציגי צה"ל לדיון המיוחד שזימן המל"ל בנושא המרמרה.

מהדוח עולה כי נתניהו וברק מידרו את המל"ל א רק בענייני ה"מרמרה". המבקר קובע כי הם מחרימים את דיוני הגוף בנושאי חוץ וביטחון ומסכלים דיונים בקבינט הביטחוני ועבודת מטה שהמל"ל רוצה לקדם - בניגוד לחוק, שנחקק לפני 3 שנים, ולמטרה שלשמה הוקם המל"ל, שאמור לשמש גוף מטה של ראש הממשלה והממשלה לנושאי ביטחון לאומי. מי שנושא באחריות לכשלים ביישום החוק הוא ראש הממשלה.

מהדוח עולה כי נתניהו סיכל את עבודת המטה בצורה בוטה. למשל, הוא קבע כי חלק מהמידע בנושאי חוץ וביטחון המגיע לידיעתו לא יועבר לראש המל"ל ורוב הדיונים בנושאים אלה רוכזו לבקשתו על-ידי מזכירו הצבאי. נתניהו אף הטיל מגבלות על העברת מידע למל"ל והחליט על אי-שיתוף ראש המל"ל בדיוני ועדת ראשי השירותים.

לפי הדוח, גם ברק חיבל בתפקוד התקין של המל"ל, בין השאר כיוון שמנע מגורמים ביטחוניים וצבאיים להשתתף בדיונים שקיים הגוף. עוד קובע המבקר כי חלק מהגופים במערכת הביטחון ובגופים הביטחוניים הכפופים לראש הממשלה לא שיתפו פעולה עם המל"ל, דבר שהתבטא, בין היתר, באי-מסירת מידע, העדרות מדיונים בנושאי חוץ וביטחון והתנגדות לקיום דיונים שרצה המל"ל לקיים בקבינט.

כישלון ההסברה: כשצה"ל הופך למסביר הלאומי

הדוח מצא גם כשל הסברתי ביחס לאירועי המשט לעזה, שהסיבות לו הן הביורוקרטיה הישראלית, היעדר תיאום בין הגופים האחראים על ההסברה, עיכוב בהעברת מידע בין צה"ל לגופי ההסברה וליקויים טכניים.

לפי הדוח, בעקבות ליקויים בהגדרת תחומי האחריות בין משרד הביטחון לצה"ל, פעלה חטיבת דובר צה"ל כגוף הדוברות וההסברה הלאומי המרכזי של ישראל, בניגוד לייעודה. למעשה, היא מחפה על חולשה ביכולותיהם של גופי דוברות והסברה אחרים.

לפי הדוח, שיקולי הדוברות וההסברה של צה"ל הביאו לעיכוב בהעברת החומר המצולם הדרוש להסברת האירוע בחו"ל, כך שהוא לא היה זמין בשעות הראשונות שבהן חלחלה תפיסת האירוע בדעת הקהל בעולם.

דובר צה"ל באותם ימים, תא"ל אבי בניהו, ציין בסיכום התחקיר החטיבתי בעניין, שנערך ביוני 2010, כי "נכון להיום לא מתאפשר שידור חי של פעולות צה"ל בשל מסורת; ביטחון מידע; פרסום שמות של פצועים וכו'. זאת, על אף היתרונות ההסברתיים שזה עשוי להביא".

המבקר ציין עוד כי מטה ההסברה הלאומי, האמור לשמש סמכות מקצועית עליונה, מנחה ומתאמת של גופי הדוברות וההסברה בכלל ובעתות חירום תקשורתיות-הסברתיים בפרט, מתקשה לתת את המענה המצופה ממנו, נוכח מספר עובדיו המצומצם.

לפי הדוח, משרד החוץ מתקשה לענות על הנדרש ממנו בתחום ההסברה, בעיקר בשל הפער הגדול בין הצרכים החיוניים הנדרשים לתחום מרכזי זה לבין היכולות המצומצמות העומדות לרשותו.

המבקר מציין עוד כי לא ברור עד היום איזה גוף במדינה אחראי להסברת חוץ ואיזה להסברת פנים. בחודשים שקדמו לאירוע המשט, לא פעל גורם כלשהו כמנחה מקצועי לכתבים הזרים בארץ, וקולה של ישראל כלל לא נשמע בשפה העברית בזירה הבינלאומית. ההידרדרות החמורה שחלה ביכולות המחלקה לתקשורת ערבית של משרד הביטחון הביאה למעשה להפסקת פעולתה.

בעשור האחרון פרסם משרד מבקר המדינה כמה דוחות על היערכות גורמי ההסברה בנושאי חוץ וביטחון: ב-2002, בעקבות מבצע "חומת מגן"; ב-2007, לאחר מלחמת לבנון השנייה; וב-2010, על ההסברה בערבית, בעקבות מבצע "עופרת יצוקה".

אירוע המשט חושף למעשה כי למרות שיפור מסוים במערך ההסברה הלאומי, "נותרו ולעתים אף התגברו ליקויים בסיסיים, ומהם כאלה שלא באו לידי תיקון זה זמן רב. זאת, למרות הצהרות ואף החלטות שהתקבלו על הצורך לתקן ליקויים אלה."

תגובות

מלשכת יועץ שר הביטחון לתקשורת נמסר בתגובה: "שר הביטחון, אהוד ברק, מקבל את הביקורת ויפעל כבעבר, כדי שבמערכת הביטחון ובצה"ל יתקנו את כל הדרוש תיקון. כך צריך לעשות, וכך אכן נעשה."

ממשרד ראש הממשלה נמסר בתגובה: "במבחן התוצאה אזרחי ישראל נהנים מביטחון שלא היה כמותו מזה שנים רבות. הביטחון ממנו נהנים אזרחי ישראל הוא תוצאה ישירה של ניהול אחראי ומדיניות נחושה. הדיונים הביטחוניים שמתקיימים ב-3 השנים האחרונות הם חסרי תקדים בהיקפם ובעומקם, ויעידו על כך המשתתפים בהם. ראש הממשלה מבקש למסור את הערכתו לעבודה שביצע מבקר המדינה."

ממערך ההסברה הלאומי נמסר בתגובה: "מערך ההסברה הלאומי הוקם לפני 5 שנים, ומאז מעורבותו בתהליכי קבלת ההחלטות הולכת וגדלה. גם פעילותו לתיאום גורמי ההסברה השונים משתכללת כל הזמן."

"בדוח מצביע מבקר המדינה על שיפור ניכר בתיאום בין הגורמים ובמיצוי היכולות של מערך ההסברה, וזאת בהובלת מטה ההסברה הלאומי. המבקר מציין את הכרת הדרג המדיני והדרג הצבאי את חשיבות נושא ההסברה. בנוסף מציין המבקר את ההתקדמות בהסברה באינטרנט ובניו-מדיה, ובהסברה לקהלי היעד דוברי השפה הערבית שמבצע מטה ההסברה הלאומי."

"בהתאם להמלצת מבקר המדינה ייבחר גיבוש של תוכנית מקיפה לתיקון ושיפור הדרוש במערך ההסברה הלאומי. בנוסף במערך ההסברה החלו כבר בתיקון חלק מהליקויים עליהם מצביע מבקר המדינה." גלובס